

Справа „Кехайов проти Болгарії” (Kehayov v. Bulgaria)

У рішенні, ухваленому 18 січня 2005 року у справі “*Кехайов проти Болгарії*”, Суд постановив, що:

- було порушено ст. 3 Конвенції;
- було порушено ч. 3 ст. 5 Конвенції (право у разі затримання негайно постати перед суддею);
- було порушено ч. 4 ст. 5 Конвенції (право на судовий розгляд, при якому суд без зволікання встановлює законність затримання).

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд призначив сплатити заявнику 2000 євро як компенсацію моральної шкоди і 1500 євро на відшкодування судових витрат.

Обставини справи

Заявник Іван Кехайов є громадянином Болгарії, народився 1971 року і проживає у м. Пловдив (Болгарія).

27 грудня 1997 року заявника було заарештовано за підозрою у вчиненні зґвалтування. Того самого дня прокурор санкціонував тримання заявника під вартою. Заявника помістили у камеру розміром 10,5 кв. м., де його утримували до 16 липня 1998 року. У камері знаходились також інші затримані. У ній не було вікон. Для в'язнів не було передбачено будь-яких видів діяльності поза камерою. Їх виводили лише двічі на день до туалету і щоб помитися. Аби справити природну потребу поза відведеним часом, затримані повинні були використовувати відро.

У квітні 1998 року психіатри, які вирішували питання про осудність заявника, у своєму висновку зазначили, що десь за півтора роки до арешту він перейшов через кілька періодів депресії, а у лікарів, які тоді проводили його огляд, виникла підозра, що заявник страждав на параноїдальну шизофренію. Втім експерти дійшли висновку, що п. Кехайов був осудний.

5 січня 1998 року заявник поскаржився до суду на незаконність свого арешту. Адвокат п. Кехайова також заявляв двічі (19 і 21 січня 1998 року) клопотання про надання йому матеріалів справи для ознайомлення. У задоволенні цих клопотань було відмовлено.

Скаргу заявника на незаконність його тримання під вартою було розглянуто 23 січня 1998 року. На початку розгляду суддя відмовив захиснику у представниці інтересів п. Кехайова, аргументуючи своє рішення тим, що доручення заявника на представництво своїх інтересів у суді було оформлено неналежним чином. Заявник одразу ж у присутності судді підписав інше доручення, однак суд відмовився визнати цей документ, оскільки він не містив номеру кримінальної справи. Тому заявнику довелося самому представляти свої інтереси. Розглянувши скаргу п. Кехайова по суті, суд дійшов висновку, що його затримання було законним.

21 травня 1998 року адвокат заявника знову звернувся з клопотанням про надання можливості ознайомитися з матеріалами слідства у справі. Втім йому знову було відмовлено.

8 червня 1998 року слідчий надав заявнику та його захиснику можливість ознайомитися з усіма матеріалами справи.

Протягом судового розгляду справи п. Кехайов двічі звертався з клопотаннями про звільнення його з-під варти. Проте суд відмовився їх задовольнити.

У грудні 1998 року суд визнав заявника винним у вчиненні зґвалтування та засудив його до двох років ув'язнення.

Зміст рішення Суду

Посилаючись на ст. 3 Конвенції, заявник стверджував, що його утримували в умовах, які були нелюдськими і принижували його гідність, зокрема з огляду на те, що він потерпав від психічних проблем. Заявник також скаржився, що всупереч вимогам ч.3 ст. 5 Конвенції його не було негайно допроваджено до судді, його адвокату кілька разів відмовляли у можливості ознайомитися з матеріалами слідства і одного разу не дозволили адвокату

представляти інтереси заявника під час розгляду клопотання про звільнення його з-під варти. І насамкінець заявник зазначав, що всупереч вимогам ч. 4 ст. 5 Конвенції йому не було забезпечено судового розгляду, при якому суд без зволікання встановлює законність затримання.

Суд відзначив, що обставини, за яких заявник повинен був перебувати протягом 24 годин впродовж шести місяців у переповненій камері, куди не потрапляло природне світло, а також був позбавлений можливості займатися будь-якою діяльністю поза межами цієї камери чи хоча б виконувати фізичні вправи, завдали, вочевидь, істотної шкоди його здоров'ю і викликали гострі психічні страждання. Суд звернув увагу на той факт, що у квітні 1998 року національний суд, розглянувши заяву п. Кехайова про звільнення з-під варти, яку заявник обґрунтовував неприйнятними умовами утримання, постановив, аби заявника перевели до іншої установи.

Стосовно психічного стану заявника Суд не дійшов однозначних висновків. З одного боку, психіатри, які проводили обстеження заявника, дійшли висновку, що він був психічно здоровим. З іншого боку, це обстеження стосувалось лише встановлення осудності особи. Заявник, стверджуючи про наявність у нього проблем із психікою, не пояснив Суду, чому під час перебування під вартою він жодного разу не звернувся по отримання психіатричної допомоги.

Хоча Суд не погодився із твердженнями заявника про те, що підтримання умов, які існують у місцях затримання, навмисно спрямоване на приниження людської гідності в'язнів, у Суду не виникло сумнівів стосовно того, що окремі елементи режиму, який побутує у зазначених місцях, можуть підставно вважатись принизливими.

Зокрема та обставина, що особа, перебуваючи у камері, змушена справляти свою природну потребу у відро у присутності інших затриманих, не може бути жодним чином виправданою. Виняток можуть становити ті випадки, коли виведення особи до вмивальні становитиме реальний і серйозний ризик для безпеки персоналу та інших в'язнів. У даній справі Уряд взагалі не згадував про загрозу для безпеки як підставу для утримання заявника у відповідних умовах. Отож, з огляду на відсутність реальних побоювань стосовно безпеки, Суд визнав цілком невиправданим позбавлення заявника упродовж шести місяців можливості займатися якимись видами діяльності поза межами камерами чи виконувати фізичні вправи.

Будучи обізнаним із фінансовими труднощами, з якими зіштовхується держава, Суд вказав, що чимало з тих заходів, які Комітет рекомендував їй впровадити (власне після відвідин місць тримання затриманих, серед яких була й установа, де перебував заявник), держава проігнорувала, незважаючи на те, що запровадження цих заходів не потребувало якихось значних витрат.

Беручи до уваги суворість режиму установи загалом, конкретні умови та тривалість утримання заявника під вартою, Суд дійшов висновку, що страждання, яких зазнав п. Кехайов, перевищили той ступінь, котрий неможливо уникнути під час перебування під вартою. Тому Суд постановив, що мало місце порушення ст. 3 Конвенції.

Суд відзначив, що ані слідчий, який проводив допит заявника відразу після його затримання, ані прокурор, який санкціонував тримання заявника під вартою, не могли вважатися достатньо незалежними та неупередженими у сенсі ч. 3 ст. 5 Конвенції з огляду на практичні завдання, які вони виконували у процесі розслідування кримінальної справи, а також через їх потенційну участь як обвинувачів під час судового розгляду відповідної справи. Тому Суд постановив, що мало місце порушення ч. 3 ст. 5 Конвенції.

Суд відзначив, що адвокату заявника тричі було відмовлено у можливості ознайомитися з матеріалами справи (19, 21 січня та 21 травня 1998 року). Відтак, адвокат п. Кехайова був цілковито позбавлений можливості з'ясувати, чи були у справі ті документи, які б могли підтвердити законність затримання його підзахисного. З іншого боку, прокурор, котрий здійснював нагляд за розслідуванням цієї справи і який 27 грудня 1997 року санкціонував тримання заявника під вартою, володів такою перевагою, як безперешкодний

доступ до усіх матеріалів справи. Така ситуація є несумісною з вимогою рівності процесуальних засобів, котра закладена у ч. 4 ст. 5 Конвенції.

Суд відзначив, що під час розгляду скарги п. Кехайова на незаконність затримання суддя відмовив його захиснику у можливості представляти інтереси свого клієнта, оскільки, як стверджувалося, на дорученні, складеному заявником безпосередньо у залі судового засідання у присутності судді, не було вказано номер кримінальної справи. Суд вказав, що зазначений недолік був настільки незначним, що він аж ніяк не міг виправдати позбавлення заявника юридичного представництва ані відповідно до положень національного законодавства, ані з огляду на принципи, які становлять підґрунття ст. 5 Конвенції. Суд зауважив, що суддя міг просто усно запитати, чи стосується доручення саме тієї кримінальної справи, яка була предметом розгляду, чи якоїсь іншої юридичної справи заявника.

Отож, Суд визнав, що мали місце порушення ч. 4 ст. 5 Конвенції, які виявились у тому, що захиснику заявника тричі не було надано можливості ознайомитися з матеріалами кримінальної справи щодо його підзахисного, а також у тому, що захиснику було відмовлено у представництві інтересів п. Кехайова під час розгляду скарги заявника на незаконність його затримання.

Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПРН України М.Ю. Пришляк та П.М. Рабіновичем.